

elemzése annak tükrében, hogy az információk igényeket milyen mértékben elégíti ki; szakirodalmi igény a dokumentum kora szerint; beszerzési és feldolgozási költségek viszonyítása.

Szolgáltatások

A szolgáltatások iránti igény mennyiségi szempontból; az egyes szolgáltatási igények kielégítésének mértéke saját forrásokból; vannak-e a felhasználók számára nem hozzáférhető szolgáltatások; a *Libline* elemzése.

Könyvtárvezetés

A könyvtári munka és a rendelkezésre álló erőforrások; hatékonyság; a rendelkezésre álló források és a felhasználói igények közötti eltérés; információáramlás a Scotsyn tudományos és igazgatási közösségekben a könyvtárba.

Felhasználók

A tudományos információ iránti igény meghatározása, a szokások és preferenciák vizsgálata.

Az informálódás elsődleges eszköze a felhasználókkal készített interjú volt, amely az alábbi szempontokra terjedt ki:

- a) a könyvtár igénybevétele jellege és mértéke;
- b) az Orr [4] által tárgyalt könyvtári tevékenységek rangsorolása,
- c) a *Libline* értékelése,
- d) a könyvtárat is érintő speciális tudományos kérdések,
- e) az új információk fontossága az intézetben folyó tudományos munka szempontjából,
- f) egyéb (nem könyvtári) források,
- g) az olvasás és az ismeretek naprakész szinten tartása,
- h) a tudományos kommunikációval kapcsolatos nézetek, ennek fontossága és kielégítő volta szempontjából,
- i) kommunikációs kapcsolatok a Scotsynban.

Az informálódásra fordított idő mennyiségi adatainak rögzítésére munkanapló készült.

A felhasználóktól kapott információk az elemzések közben kiegészültek a könyvtár igénybevétele vonatkozó statisztikai adatokkal (a leggyakrabban kért folyóiratok, a nem saját forrásból fedezett igények aránya stb.).

A projekt hatása

A felmérés olyan „információs csomagot” eredményezett, amely a jövő évtizedben alapja lehet a könyvtári szolgáltatások tervezésének. Ezen túlmenően, a projekt ösztönzőleg hatott az intézet tudományos szakembereire és vezetőire, hogy a könyvtár és a szakirodalom igénybevétele kérdését konstruktív módon közelítsék meg.

A szerző 34 szakemberrel, illetve vezetővel készített interjút. A megkérdezettek számos tudományterületet képviseltek, és sokféleképpen közelítették meg a szakirodalommal és a naprakész tájékozottsággal kapcsolatos kérdéseket. Többségük pozitív módon nyilatkozott, bár voltak szkeptikusok és akadt néhány közömbös is. A szerző megismerte kutatási munkamódszereiket, a szakirodalommal és a könyvtárral kapcsolatos tapasztalatokat, lehetősége nyílt arra is, hogy egy „profitra épülő” intézményben dolgozva számos tapasztalattal gazdagodjék.

Kétségkívül bebizonyosodott, hogy a könyvtár igen fontos szerepet tölt be az iparban. A Scotsyn könyvtára nagymértékben járul hozzá a kutatóközpont hatékonyságához, a személyzet szakmai színvonalának folyamatos emeléséhez, a tudományos célkitűzések eléréséhez.

Irodalom

1. LANCASTER, F. W.: The measurement and evaluation of library services. Information Resources Press, 1977.
2. KING, D. W.—BRYANT, E. L.: The evaluation of information services and products. Information Resources Press, 1971.
3. ORR, R. H.: Development of methodologic tools for planning and managing library services. III. Standardised inventories of library services = Bulletin of the Medical Library Association, 56. köt. 1969. p. 380–403.
4. ORR, R. H.: Progress in documentation: measuring the goodness of library services; a general framework for considering quantitative measures = Journal of Documentation, 29. köt. 1973. p. 315–331.

/McELROY, A. R.: Liaison in librarianship: evaluating an industrial R and D library = SLA News, 1980. 159. sz. p. 149–155./

(Fazekas Zsuzsa)

AV-anyagok könyvtárközi kölcsönzésének és hozzáférhetőségének vizsgálata az Egyesült Királyságban

A könyvtárak AV-anyagokkal való ellátottsága mind fontosabb követelmény. Az oktatási intézmények könyvtárai e téren már régebbi hagyományokkal rendelkeznek, a többi könyvtár azonban csak most tanul „járni” AV-ügyekben.

A British Library Lending Division (BLLD) kezdeményezésére 1979-ben felmérés készült az AV-anyagok könyvtárközi kölcsönzésének és hozzáférhetőségének helyzetéről és perspektíváiról. A felmérés első fázisában

tíz területi könyvtári rendszer (iroda) és hat AV-központ kapott kérdőívet annak megállapítása végett: egyáltalán van-e könyvtárközi kölcsönzési szolgálatuk az AV-anyagokból. Ezt követően 56 könyvtárnak kellett kérdőíven arra válaszolnia, hogy

- milyen mértékű a szervezett szolgáltatás;
- az AV-anyagokat referenz vagy kölcsönzési célokra kéri-e;
- melyek a legkeresettebb hordozók és formátumok;
- mi dominál az igénybevételben (oktatási vagy általános cél);
- milyen a könyvtárközi kölcsönzés területi megoszlása;
- az AV-gyűjteményeket regisztrálja-e valamilyen központi katalógus;
- mi várható a jövőben az AV-anyagok iránti érdeklődést illetően.

A felmérés eredményei a következőkben summázhatók:

1. Az AV-anyagok könyvtárközi kölcsönzésére a területi könyvtári rendszerek és az AV-központok nem nagyon vállalkoznak. Ez alól kivétel a GLASS (*Great London Audio Specialisation Scheme*), amely 32 közművelődési könyvtárnak kölcsönöz hanglemezeket a könyvtárközi kölcsönzés keretében.

2. A felhasználóként fellépő iskolák az AV-anyagokat különféle forrásokból (közművelődési könyvtárak, oktatási központok, múzeumi oktatási szolgálat, területi filmközpontok stb.) szerzik be, de a források között nincs koordináció.

3. A könyvtárak az AV-anyagok beszerzésénél a felhasználók igényeiből indulnak ki. Ezek az oktatási intézmények esetén egyértelműen adóttak. A közművelődési könyvtárak esetén az igény meghatározásánál nem szabad megfigyelkedni a speciális rétegek (pl. vakok, öregek) igényeinek figyelembevételéről sem.

4. A közművelődési könyvtárakban az AV-anyagok egyszerűbben használható formáit részesítik előnyben, pl. a hanglemezeket és a diafilmeket. Az oktatási intézményekben már differenciáltabb a választék.

5. Az oktatási és továbbképzési intézményeknél az AV-anyagok összeállítása fontos szerepet játszik, de ez a tevékenység nincs összehangolva a közművelődési könyvtárak hasonló tevékenységével.

6. Az egyetemi könyvtárak csak igen kis mértékben szereznek be AV-anyagokat.

7. Helytörténeti AV-anyagokat több szervezet állít össze, azonban ezek sem koordinálják tevékenységüket.

8. A koordináció hiánya sok időt és költséget rabló párhuzamos munkához vezet az AV-anyagok összeállítása során.

9. A bibliográfiai számbavétel hiánya befolyásolja az anyagok beszerezhetőségét, és az igények növekedését is hátráltatja. Kíváncsok lennének a *Brit AV-anyagok Katalógusának* (*British Catalogue of Audiovisual Materials*) mielőbbi létrehozása, különösen az oktatás területén.

10. Az AV-anyagok iránti igények növekedését nem lehet előre meghatározni, ez a könyvtári kínálat alakulásának a függvénye.

11. Az anyagokban történő károsodástól való félelem sok könyvtárt megakadályoz abban, hogy bekapcsolódjék az AV-anyagok könyvtárközi kölcsönzési rendszerébe.

Nyilvánvaló, hogy a helyzet ilyenén állása számos tényező egybejárására vezethető vissza, úm.:

1. A könyvtárközi kölcsönzés fő feladata a kutatási igények kielégítése, ez viszont mindmáig inkább nyomtatott dokumentumokat, mint AV-anyagokat preferál.

2. Számos AV-anyag nem szerepel a forgalomba kerülő jegyzékeken, s ezért beszerzése lényegesen nehezebb, mint bármilyen egyéb dokumentumé. A Brit AV-anyagok Katalógusának megjelenése várhatóan javítani fog a helyzeten. A keresés inkább tárgy, mint szerző vagy cím szerint történik, ezért lényeges a tárgyszó-katalógusban való feltárás.

3. Sok AV-anyagot a különböző intézmények maguk állítanak elő. Kérdéses, hogy ezen anyagoknak, amelyek hamar elavulnak és lelőhelyük is nehezen határozható meg, a felvétele szükséges-e egy létesítendő központi katalógusba.

4. Sok anyag egy bizonyos csoport részére, egy bizonyos időszakos használatra készül. A kölcsönzési rendszer viszont nem tudja garantálni azt, hogy a kérdéses időben valóban hozzáférhető legyen az anyag. Ezért ajánlatos, hogy a kölcsönzés inkább általános érdeklődést elégítsen ki, mint oktatási célokat, vagyis inkább az egyének, mint csoportok érdekeit szolgálja. Ez nem zárja ki a felnőttoktatáshoz szükséges AV-anyagok kölcsönzését.

5. Az anyagok csomagolási, szállítási költségei magasabbak, mint a nyomtatott dokumentumoké. Ezért a kölcsönzési díjak is magasabbak kell hogy legyenek. Emeli a költségeket az is, hogy – miután lehetőleg eredeti anyagokat nem kölcsönöznek – a másolás sem ingyenes. Előadódhatnak szerzői jogi problémák is.

/PINION, C. F.: The interlending and availability of audiovisual materials in the United Kingdom: Report of a survey conducted in 1979 = Interlending Review, 8. köt. 2. sz. 1980. p. 55–61./

(Szabolcsi Lászlóné)

Helyesbítés

A TMT előző, 1982. 6. számában megjelent *Együttműködés – szerződés alapján* című ismertetésben közölt bibliográfiai leírási szabvány száma helyesen: MSZ 3424–1/78.

A szerkesztőség